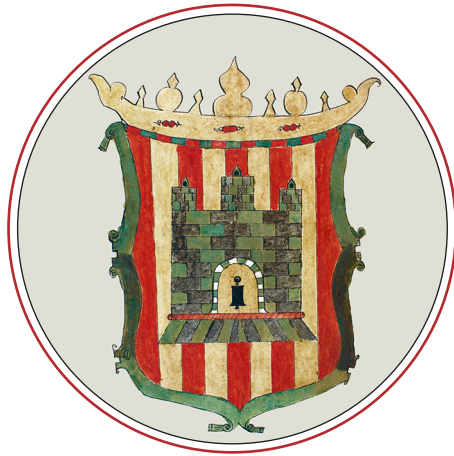

Els llibres de Consells de la vila de Castelló

.I.

(1374 – 1383)

Edició a cura de
Carles Rabassa Vaquer i Elena Sánchez Almela

VNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

2017

---

*f*onts històriques valencianes

*Directors de la col·lecció
Antoni Furió i Enric Guinot*

© *Carles Rabassa Váquer i Elena Sánchez Almela, 2017*

© *D'aquesta edició: Universitat de València, 2017
Disseny de la col·lecció: J.P.*

*Il·lustració de la coberta:
Llibre de Peita de 1588, Arxiu Municipal de Castelló*

Maquetació: Inmaculada Mesa

ISBN (obra completa): 978-84-9134-220-5

ISBN (vol. I): 978-84-9134-138-3

Dipòsit legal: V-3316-2017

Impressió: Guada Impressors, SL

Introducció

Els llibres on apareixen registrats els acords presos en les reunions del consell municipal representen una de les fonts històriques més importants entre les conservades als arxius municipals, ja que constitueixen l'eix de la vida administrativa del municipi. A través dels temes tractats en aquestes reunions i dels acords presos i anotats podem fer-nos una idea cabal no tan sols del funcionament de la institució sinó també de la pràctica totalitat dels aspectes que conformen el panorama de la vida local: assumptes polítics, gestió econòmica, relacions amb la corona, recaptació d'impostos, situació financera, ordenances municipals, eleccions de les magistratures urbanes, etc. En els últims anys, donada la rellevància i varietat de les informacions aportades, s'ha iniciat la publicació d'alguns dels registres més antics conservats en les principals ciutats i viles del regne, com és el cas de la mateixa ciutat de València, Xàtiva o Gandia.¹

Amb la present edició, que vol tenir continuïtat en els propers anys, afegim a aquest grup els llibres conservats a l'Arxiu Municipal de Castelló, on la sèrie comença amb el volum corresponent a 1374-1375, i des d'aquesta data té una notable continuïtat, si bé no s'han conservat els volums corresponents a tots els exercicis. El projecte és fruit d'un conveni entre l'Ajuntament de Castelló, la Universitat Jaume I i la Universitat de València, i té l'objectiu de publicar en successius volums els registres de consell de la vila de Castelló corresponents al període

¶¹ V. ANYÓ GARCIA, *Primer Manual de Consells de la ciutat de València (1306-1326). Estudio y transcripción*, València, Ajuntament de València, 1997. A. BOLUDA PERUCHO, *Els Manuals de Consells medievals de Xàtiva (1376-1380)*, València, Diputació Provincial, 1999. V. OLASO, *El Manual de Consells de Gandia a la fi del segle XV*, València,

Publicacions de la Universitat de València, 2005. Per a altres estats de la Corona podem citar F. CORTIELLA, M. SANTMARTÍ *et alii*, *Actes municipals 1386-1387 i 1387-88*, Tarragona, Ajuntament de Tarragona, 1987. C. BATLLE, *El «Llibre del Consell» de la Ciutat de Barcelona, segle XIV: Les eleccions municipals*, Barcelona, CSIC, 2005.

medieval. En aquest volum comencem la sèrie amb els quatre primers llibres de consells conservats a l'Arxiu Municipal de Castelló, corresponents als exercicis de 1374-1375, 1378-1379, 1380-1381 i 1382-1383.

ELS LLIBRES DE CONSELLS DE LA VILA DE CASTELLÓ

A l'Arxiu Municipal de Castelló la sèrie documental de les actes municipals s'inicia en 1374 amb els *Llibres de consells*.² Amb aquesta denominació es fa referència a uns volums en els quals es recullen una sèrie de documents, el contingut bàsic dels quals són les actes de les sessions celebrades pel consell municipal en un determinat exercici. Molt sovint, però, aquests volums contenen també altres documents: al llarg dels segles XIV i XV, de manera no sistemàtica, s'hi agrupen també en moltes ocasions el *registre d'albarans* o el *judiciari dels jurats*.³ En la coberta de cada volum normalment apareix escrit, com a títol, *llibre de consells*, o *dels consells*, seguit del noms dels quatre jurats durant l'administració dels quals tenen lloc aquestes reunions. És un títol genèric, perquè de manera invariable dins de cada volum es conserven les actes esmentades, encara que moltes vegades, com diem, estiguen agrupats també altres tipus de registres.

Podríem preguntar-nos sobre l'existència d'exemplars més antics, anteriors al primer que s'ha conservat. Cal assenyalar que segons l'*Índice de Ortiz*, un inventari elaborat en 1763 i conservat al mateix arxiu municipal, ja en aquell moment la sèrie s'iniciava, com en l'actualitat, en 1374. Anteriorment a aquesta data els documents conservats són majoritàriament pergamins, si bé alguna sèrie com la dels *Llibres de vàlues de la peyta* comença en 1371. Pel que fa als pergamins, la seua conservació sempre fou objecte d'una atenció especial, ja que el contingut de molts d'ells tenia una importància cabdal per a la vila, com ara els privilegis, les concessions o els acords que constituïen la base de la normativa jurídica municipal. Un bon exemple el podem trobar en un acord registrat en un dels llibres publicats en aquest volum, quan després d'haver rebut unes cartes reials s'indica que «foren meses les dites lletres del porter en la caixa del consell, en la capceta que y és pintada a senyal real et de consell».⁴

¶ ² En el cas de la ciutat de València, així com en altres municipis valencians, els registres d'actes del consell reben el nom de *Manuale de consells*. En la nostra edició, però, hem preferit mantenir la denominació *Llibres de consells* perquè és la que es fa servir de manera sistemàtica en la documentació medieval conservada a l'Arxiu Municipal de Castelló. No cal ni dir que, en tots dos casos, el contingut és el mateix: recollir les actes de les sessions celebrades pel consell municipal per tal

de deixar constància escrita dels acords presos.

¶ ³ Els registres d'albarans contenen el text complet dels documents emesos pel consell en virtut dels quals ordenava al síndic o clavari realitzar els pagaments a càrrec dels fons municipals. Per la seua banda als *judicaris dels jurats* s'hi registra l'activitat diària que els jurats duïen a terme a través del seu òrgan executiu: la *cort dels jurats*. ¶ ⁴ Llibre de consell de 1378-1379, fol. 43r, sessió de 6 de març de 1379.

Per contra, i a la llum de la documentació conservada, sembla que altres tipus de documents elaborats sobre un suport molt més perible com és el paper, i que eren el resultat d'una activitat estrictament municipal, no foren objecte de la mateixa atenció i cura en la seua conservació fins a la dècada dels setanta del segle XIV. Un fet, d'altra banda, que coincideix cronològicament amb les obres d'adequació del *palau comú* de la vila. Si bé és cert que el nou palau no va estar totalment definit fins als primers anys del segle XV, ja durant la segona meitat del Tres-cents va anar adquirint dotacions millors i un espai físic més extens,⁵ circumstàncies que havien de contribuir a la conservació en condicions adequades de la documentació generada pel municipi.

L'oficial encarregat de l'elaboració i la custòdia dels llibres de consells era l'escrivà del consell, que ho era també dels jurats, un ofici que cada any era elegit pels jurats i consellers en la primera sessió que celebraven el dilluns següent a la festa de Pentecosta o Pasqua Granada, que és quan es renovaven els càrrecs.⁶ Elaborats en l'escrivania del consell, aquests volums constitueixen unes unitats de conservació arxivística que són el resultat de la pràctica de recopilar la documentació seguint una lògica molt concreta: agrupar en un sol volum els registres de les actuacions del consell i jurats d'un determinat exercici. El criteri de l'escrivà no només va determinar la forma de conservar-los, sinó que la seua empremta també va quedar plasmada formalment a través d'anotacions escrites en la coberta dels llibres de consell, ja fos amb el seu nom, una creu amb les inicials dels evangelistes o altres signes que, almenys en els més antics, van conferir a aquests llibres un caràcter personal molt similar al dels registres notariais.

Pel que fa als quatre llibres que constitueixen la present edició (1374-1375, 1378-1379, 1380-1381 i 1382-1383), hem de dir que únicament s'hi van recollir les actes de les diferents sessions celebrades pel consell. Serà en volums posteriors quan aniran afegint-se altres tipus de registres que es relliguen amb les actes municipals.

Cadascun dels llibres, en tant que unitat de conservació arxivística, recull les actes de les sessions celebrades durant l'any d'exercici dels jurats, que com és sabut no coincidia amb l'any natural. La renovació dels jurats es produïa en la festivitat de Quinquagèsima, que segons com varia la Pasqua pot caure entre el 10 de maig i el 13 de juny. El mandat dels nous jurats s'iniciava amb el seu jurament diumenge de Pentecosta. L'endemà dilluns, es reunia per primer cop el consell municipal per procedir a elegir un escrivà d'entre els notaris de la vila i constituir un dels quatre jurats com a síndic i clavari –és a dir, tesorero, encarregat d'administrar els diners públics. A partir d'ací s'iniciava l'any de l'administració d'aquest

¶⁵ F. OLUCHA MONTINS, «A propòsit dels tres-cents anys de l'edifici de l'Ajuntament de Castelló», *Butlletí de la Societat Castellonenca de Cultura*, LXVI (1990), pp. 35-41. ¶⁶ L'ofici d'escrivà dels jurats, com el de jurat i conseller, no podia repe-

tir-se en anys consecutius, ni tan sols mitjançant l'argúcia legal d'actuar com a lloctinent. Vegeu P. VICIANO, *Regir la cosa pública. Prohoms i poder local a la vila de Castelló (segles XIV-XV)*, València, PUV, 2008, p. 233.

equip de jurats i consellers, que durava fins al dissabte vespra de Pentecosta de l'any següent, quan estaven obligats a convocar una sessió del consell municipal per elegir els jurats que s'encarregarien de l'administració de la vila a l'any següent.

El procés d'elaboració de les actes el podem deduir gràcies a la conservació d'alguns esborranys, en els quals els escrivans prenen directament nota dels assumptes tractats abans de passar-los a net. Aquests esborranys tenen la mateixa estructura que els textos definitius, bé que amb algunes abreviacions per la necessitat de prendre nota de manera ràpida, per exemple en l'absència de títols de dignitat —*honrat, discret, etc.*— o en algunes frases inacabades que corresponen a fórmules d'ús freqüent. Formalment presenten moltes frases i paraules ratllades, marges no respectats o absència d'ells, formats variables i en el costat esquerre de cada acord apareix anotat *factum* com a indicatiu d'haver estat traslladat al text definitiu.

Les actes apareixen redactades en un temps verbal passat. De vegades les accions i determinacions posteriors derivades de l'adopció d'un acord també podien, si així hom considerava, quedar reflectides en l'acta, precedides sempre per la fórmula *post hec* i la data corresponent. Aquestes anotacions provocaven en alguns casos manca d'espai per completar les frases, que eren acabades al final del full o en fulls posteriors, circumstància que nosaltres hem indicat sempre mitjançant nota a peu de pàgina. En altres ocasions, en canvi, es deixava espai en blanc per acabar la còpia d'un determinat acord o document que mai no va arribar a completar-se.

Al principi de cada llibre, després del títol on s'indica el nom dels quatre jurats encarregats de la gestió de la vila en eixe any, apareixen anotats els noms dels consellers distribuïts per parròquies. A continuació, per ordre cronològic, es van registrant les actes de les diferents reunions celebrades pel consell municipal. La seua estructura és molt simple, amb un esquema que es repeteix en cada acta de sessió del consell. En primer lloc calia anotar els elements formals que atorgaven legitimitat a la convocatòria de la reunió. Cada acta s'inicia amb la indicació de la data de celebració: dia de la setmana, mes i any, encara que de vegades aquest darrer falta perquè es dona per sobreentès. A continuació s'expressa el lloc on se celebra la reunió, que en la documentació transcrita llevat d'una sessió celebrada el 25 de juny de 1374 en l'església parroquial, serà sempre sempre el «palau comú» de la vila de Castelló. Fa referència al que es va alçar a partir dels anys quaranta del segle XIV darrere de l'església, donant al carrer dels Sabaters (actualment Colón), i que va ser la seu del poder municipal durant tres segles i mig.

En tercer lloc es fa constar el sistema utilitzat per a la seua convocatòria, per tal de deixar constància que s'han acomplert tots els requisits legals que marcaven les ordenances. Gairebé sempre s'ha fet mitjançant un pregó públic, en el qual el saig o crida públic, amb so de trompeta i de viva veu, anuncia la convocatòria pels llocs acostumats de la vila. En molts pocs casos es fa constar que s'hagen fet servir albarans per escrit per comunicar la convocatòria als consellers. Finalment s'anoten els noms de tots els assistents a la junta, començant pel justícia, seguint pels jurats i acabant amb els consellers que hi participen.

Després de l'encapçalament de la sessió es van anotant els diferents assumptes tractats pel consell. El text sol començar amb la veu *primo* o *primerament*, i els acords successius són introduïts per la partícula *ítem*. La majoria de vegades es fa constar qui proposa el tema, però en alguns casos no consta l'autoria de la proposta. Normalment són els jurats, o algun d'ells, els encarregats de proposar els assumptes a tractar, però també ho poden fer altres membres del consell o fins i tot persones particulars alienes a aquest òrgan, que plantegen alguna demanda o petició (*fon més per los dits honrats jurats...*, *fon proposat en consell per...*). Formalment aquestes propostes podien haver estat presentades de manera oral o per escrit. Un cop indicada l'autoria de la proposta, s'exposa el tema o problema que se sotmet a la consideració del consell, de vegades de manera més extensa, d'altres de manera més sumària.

Després d'aquesta part expositiva, ve la part realment important a efectes de la documentació, la dispositiva. Separat de la resta per un signe gràfic de calderó i encapçalat per la fórmula *lo consell acordà...* o altra de semblant, es recull quin és l'acord que ha pres el consell sobre l'afer que s'ha sotmès a la seua consideració. Segons la naturalesa jurídica d'allò que ha de determinar el consell poden utilitzar-se diferents verbs dispositius: *acordà*, *manà*, *assignà*, *comanà*, *donà poder*, *elegí*, *pregà*, *requerí*, *suplicà*, etc.

Aquesta és la part més important, deixar per escrit els acords que pren el consell sobre els diversos temes que toca, siguen de naturalesa política, econòmica, legislativa o de qualsevol altre tipus. Per contra, molt poques vegades es recullen les intervencions particulars. No podem conèixer el debat que ha existit al si del consell sobre els diferents temes, ni quines persones o faccions s'han posicionat a favor o en contra de determinades iniciatives, ja que les deliberacions no venen recollides a l'acta de la sessió. De vegades podem sospitar que hi ha enfrontament o debat llegint entre línies, o veient la reiteració de certes qüestions, però en aquest sentit la documentació no és explícita.⁷ La seua raó de ser, la que explica que es redacten actes i es posen per escrit, és deixar constància dels acords presos pel consell i que aquests tenen plena força legal, ja que han estat presos de manera legítima, seguint escrupolosament allò que estipulen les ordenances, tant pel que fa a la convocatòria, com als assistents i a la manera d'arribar a l'acord.

El consell de la vila de Castelló està format pel justícia, els quatre jurats, l'escrivà del consell i vora una quarantena de consellers. Des de 1335, i ratificat per les ordenacions de la reina Elionor de 1341, el nombre de consellers es fixa en sis per

¶ ⁷ La mateixa naturalesa de la font (les actes de consells són a efectes pràctics actes d'acords) sembla desaconsellar fer constar els desacords i enfrontaments en aquesta mena de llibres. Els episodis que hem pogut documentar en altres llocs han estat possibles a partir de les *cartes de protestació* que

la part que es considera agreujada pel desenvolupament de la sessió municipal demana redactar a un notari per fer constar el seu relat dels fets i la denúncia presentada, i com a tals escriptures privades apareixen registrades als protocols del notari que ha rebut la carta.

parròquia, la qual cosa faria un total de trenta-sis consellers.⁸ Com que els jurats vells i l'escrivà, després del seu mandat, s'incorporaven també com a consellers, la xifra final de consellers està al voltant dels quaranta.

A partir dels quatre llibres publicats en aquest volum podem veure que el nombre de sessions del consell celebrades cada any oscil·la entre trenta-quatre i quaranta-cinc. Això representa una mitjana de poc més de tres reunions al mes, però la distribució al llarg de l'any és absolutament irregular, ja que depèn dels problemes que es van plantejant al municipi. En alguns mesos trobem cinc o sis reunions, de vegades en dies consecutius, quan la gravetat dels temes plantejats obliga a congregar contínuament el consell per prendre decisions importants. En canvi, en altres moments pot haver transcorregut més d'un mes sense la convocatòria de cap junta.

Algunes sessions tenen una data fixa que s'ha de repetir cada any, normalment vinculada al calendari electoral. El costum en Castelló és que la primera sessió del nou consell s'ha de celebrar el dilluns posterior al diumenge de Pentecosta. Com és sabut l'elecció dels nous jurats s'havia de fer dissabte vespra de Pentecosta, el jurament dels càrrecs té lloc l'endemà diumenge a l'església de Santa Maria en acabar la missa major de festivitat tan solemne, i dilluns celebren la primera sessió del nou consell. El primer acte del consell acabat de nàixer, segons marquen les ordenacions municipals i veiem cada any, ha de ser elegir un escrivà dels jurats, i designar com a síndic i clavari (allò que avui denominariem tresorer) un dels quatre jurats.⁹

Una altra data marcada en el calendari electoral és el 28 de setembre, vespra de sant Miquel, quan s'ha de reunir el consell per procedir a l'elecció del mostassaf, el qual jurarà i prendrà possessió al dia següent. Com veiem sempre es busquen dates assenyalades per fer els juraments dels nous càrrecs, que normalment tenen lloc davant tot el poble congregat en l'església per escoltar la missa.

El dia 22 de desembre és una altra data fixa de celebració de consell, ja que les ordenances del regne estableixen aquest dia per a procedir a l'elecció del justícia (que jurarà el càrrec el dia de Nadal). L'endemà de Nadal, dia 26 de desembre, és també una data en què sempre s'ajunta el consell municipal: no sols és la primera sessió presidida pel nou justícia (i tots els actes que ho regulen) sinó que és també el dia en què segons les ordenacions municipals s'ha de procedir a elegir el sequier i el sagristà de l'església de Santa Maria per a l'any següent.

¶⁸ P. VICIANO, *Regir la cosa pública...*, p. 229. Per a les ordenacions F. ROCA TRAVER, *Ordenaciones municipales de Castellón de la Plana durante la Baja Edad Media*, València, 1952. ¶⁹ En l'exercici de 1382-1383, per exemple, es pot veure la sessió celebrada dilluns 26 de maig de 1382: «...com segons ordenació, en lo principi de lur officio lo

dit consell degues provehir als dits jurats de scrivà, (...) ab lo qual fessen son regiment del dit lur officio». I a continuació «com semblantment, en lo principi de la lur administració, segons ordenació, deguesen haver clavari e síndich a reebre les quantitats e donar aquelles llà hon se pertangués de la dita vila, segons és acostumat...».

Finalment, el dissabte vespra de Quinquagèsima, com s'ha dit, és quan s'han d'elegir els nous jurats per a l'exercici següent, en una sessió que és sempre l'última del llibre.

Llevat d'aquestes sessions amb data marcada, lligades al calendari electoral, la resta de reunions no tenen un periodicitat fixa, sinó que la convocatòria dependria de la necessitat d'afrontar determinades qüestions que anaven plantejant-se. Tampoc no es percep un predomini d'un determinat dia de la setmana per ajuntar el consell. És cert que en l'exercici de 1380-1381 una de cada tres reunions se celebra en diumenge, la qual cosa semblaria indicar una preferència pels festius per no interferir amb el temps de treball, però en els altres llibres transcrits no se segueix aquesta tònica.¹⁰ Molt sovint les convocatòries responen a la necessitat de donar resposta urgent a alguna qüestió.

UN AMPLI VENTALL DE TEMES

Al llarg del segle XIV es produeix un procés de progressiu enfortiment del consell, que de simple òrgan assessor dels jurats (la magistratura col·legiada que exerceix el poder executiu) passa a ser la instància suprema del poder municipal, l'òrgan que controla, dirigeix i fiscalitza l'activitat dels jurats.¹¹ La lectura de les actes deixa clar que tots els temes s'han de sotmetre a la consideració del consell, sense que els jurats tinguin marge d'actuació autònoma al marge d'aquest òrgan. És cert que la majoria de vegades el consell delega la resolució dels assumptes en els jurats (de vegades acompanyats per altres prohoms designats en el mateix moment), atorgant-los una àmplia autonomia per poder arribar a solucions acordades. Però sempre deixa clar que l'última paraula la tindrà el consell, i que els jurats no podran actuar per lliure sense comptar amb el beneplàcit d'aquest òrgan de deliberació i acord on es construeix la voluntat política de la comunitat i que es reserva sempre l'última paraula.

Per aquesta raó la varietat d'assumptes que veiem aparèixer a les actes del consell resulta tan gran, derivada també de l'ampli ventall de competències de què gaudien els municipis medievals. Qüestions polítiques, econòmiques, fiscals, els plets de la vila, ordenances i reglamentacions, aveïnaments, etc. Tota la vida municipal desfila, bé és cert que molt formalitzada, per les actes d'aquestes sessions.

¶¹⁰ Arxiu Notarial de Morella, sig. 76, f. 23v (21 de maig de 1401). Al protocol del notari de Vilafranca Antonio Esquerdo apareix un dictamen de Joan Torres, savi en dret de Morella, parlant d'un «privilegi [que] solament se practicava en la ciutat e los lochs grossos, on han e poden haver consell

bé plenerament los dies faeners com los dies de les festes». ¶¹¹ P. VICIANO, *Regir la cosa pública...*, p. 232. Aquesta tendència és molt evident des de les noves ordenacions de 1341, que apostaven clarament per retallar el poder dels jurats en favor d'un consell cada cop més autònom.

Hi trobem, per exemple, les actes dels processos electorals per designar les diferents magistratures del govern comunal, segons el calendari que hem vist abans: justícia, jurats, mostassaf, sequier, sagristà... Aquests processos electorals, amb la seua fase d'elecció i la posterior de sorteig, apareixen detalladament recollits en les actes del consell. També hi trobem la designació d'altres oficis municipals, com l'escrivà del consell, els guardians de la séquia o del terme, el saig i crida públic, etc. Igualment l'elecció del síndic-clavari, o la constitució d'altres síndics que puguem representar els interessos de la vila, ja siga en negociacions, contractacions o judicis. En aquest sentit cal fer constar que la vila de Castelló disposa de manera permanent d'un síndic o apoderat en la ciutat de València que hi defense els seus interessos davant les institucions regnícoles. Finalment, també l'elecció de jutges comptadors per rebre i revisar (i eventualment aprovar o *difinir*) els comptes que han de presentar tots aquells que administren diners comunals.

En definitiva, tot l'organigrama municipal apareix perfectament detallat en les actes del consell, la qual cosa permet la reconstrucció de les elits governats i els equilibris de poder entre elles al llarg del temps. Pot ser l'aspecte que pitjor podem documentar a partir de les actes del consell siga justament el procés d'elecció dels consellers. Les ordinacions atorgades per la reina Elionor el 1341 estipulaven el procediment: la vespra de Quinquagèsima, després d'haver procedit a elegir els nous jurats, el consell (junt als nous jurats) havia d'elegir un prohoms per cada parròquia, de manera que aquests sis consellers, junt als quatre nous jurats, serien els encarregats d'elegir els trenta-sis consellers per al següent exercici, sis per parròquia.¹² Del procés d'elecció dels nous consellers per part d'aquest col·legi restringit format per 10 persones, un sistema clarament de cooptació, no en sabem res més perquè no s'alça acta: simplement en la primera plana del llibre de consells de l'exercici següent apareixen anotats els noms dels consellers elegits per cada parròquia. En la sessió del 28 de maig de 1379 transcrita en aquest volum, després d'haver elegit els nous jurats, el consell sembla innovar i apartar-se de la normativa: designa sis consellers dels que ho han estat en 1378-1379 perquè també ho siguen l'any següent, i vol que eixos mateixos sis siguen els encarregats de revisar els comptes del clavari, i també d'elegir als 36 nous consellers de la vila junt als quatre jurats entrants. Evidentment es tracta de mantenir la continuïtat en la línia política del consell, però també generarà un consell que supera la quarantena de consellers.

Entre les potestats polítiques del consell hauríem de citar també la capacitat legislativa per dictar els *establiments* o *ordinacions municipals*. Sempre que ho consideràs oportú el consell podia dictar normes sobre tots els afers de la seua competència, establint multes per als possibles infractors. Com que aquesta capacitat legislativa la tenia per delegació del poder reial, calia que les normes aprovades foren ratificades pel representant local de l'autoritat règia, és a dir, el batle de

¶¹² F. ROCA TRAVER, *Ordenaciones municipales...*, p. 106.

Castelló. Els establiments s'agrupaven en l'anomenat *Llibre d'ordinacions* que es conserva a l'Arxiu Municipal de Castelló i que va ser confeccionat al segle XV.¹³ Aquest còdex recull bona part dels establiments que havien estat aprovats pel consell fins al moment de la seua redacció, el text íntegre dels quals es troba a les actes de consell. En aquestes, efectivament, hi podem trobar establiments nous, nascuts de la voluntat del consell municipal per donar una resposta més general als problemes que es van plantejant, esmenes dels ja existents i aclariments sobre com han d'interpretar-se certes normes. Fins i tot en alguns casos s'estipulen excepcions al que preveuen les ordenances per a determinats períodes de temps marcats sempre pel consell, que com anem veient ostenta clarament el poder màxim sobre la vida municipal.¹⁴

En la seua redacció s'utilitza com a fórmula d'inici la frase «l'onrat consell de la vila de Castelló, per bé, profit e utilitat de la cosa pública stablí e ordenà...». Unes paraules, *establí i ordenà*, que mostren bé el perquè del nom amb el qual eren i són conegudes aquelles lleis municipals, i a les quals seguia el text corresponent que estava rubricat pel batle. Aquesta és una de les poques firmes que apareixen als llibres de consell, els quals no requerien d'elles ja que, com s'ha dit, els elements que garantien la legalitat de les reunions eren la indicació sobre com s'havia fet la convocatòria, la data, el lloc i els assistents.

Des del punt de vista polític caldria citar també les relacions amb altres instàncies de poder: amb la monarquia en primer lloc, però també amb institucions com la governació o amb altres consells municipals. Les cartes rebudes, particularment del rei o dels oficials reials, però també les rebudes dels jurats o justícia d'altres viles, són copiades moltes vegades en les actes del consell per justificar els temes que s'han hagut d'abordar.

La relació amb la corona ocupa un lloc central, on destaquen les peticions de subsidis extraordinaris per fer front a les creixents necessitats de la monarquia, en forma de *profertes* per finançar les despeses bèl·liques, coronatges, cenes, etc. Són anys difícils, amb males collites, mortaldats i carestia, i les autoritats mu-

¶¹³ L. REVEST CORZO, *Libre de Ordinacions de la vila de Castelló de la Plana. Estudio preliminar, edición, notas y glosario*, Castellón de la Plana, 1957.

¶¹⁴ Un exemple d'açò el trobem en les actes de 1380-1381. Castelló sembla ser, de manera general, excedentària en la producció de vi, de manera que els establiments prohibien entrar vins forans en la vila. En agost de 1380, però, sembla que s'han esgotat les existències de vi, la qual cosa obliga el consell a fer excepcions en l'establiment durant el que queda del mes d'agost, fins que arribe la nova verema en setembre. Ja en la sessió del 10 d'agost de 1380 el consell, considerant que «alcunes persones sien malaltes en la dita vila et no

hagen vi», permet que tots els veïns puguem entrar vins forans durant el que queda del mes d'agost, però només per a consum propi. Dos dies després, diumenge 12 d'agost, se celebra una nova reunió extraordinària del consell per tractar de manera monogràfica el tema. Un dels jurats exposa que «en la vila no haje vi et sie gran remor en aquella», i el consell acorda que tots els veïns hi puguem entrar vins de fora tant per al seu consum com per a vendre, però no cap altra persona forastera. I avisant expressament que aquesta excepció als establiments només durarà durant el mes d'agost, i passat aquest els qui entren vi incorreran en la pena acostumada de 60 sous.

nicipals tracten de resistir-se a aquestes contínues peticions del monarca (en el cas de Castelló personificat sobretot en l'infant Joan, duc de Girona i lloctinent general del rei), o almenys intenten limitar la quantia de la contribució. A través de les actes municipals veurem les relacions sovint tenses entre la vila i la corona, les ambaixades enviades, les negociacions, així com també les amenaces dels oficials reials contra les autoritats municipals quan es resisteixen a contribuir o no arriben a les quantitats que esperen obtenir.

Una de les missions fonamentals del govern municipal és mantenir la pau i l'ordre públic dins de les muralles. Per tal d'assegurar una convivència pacífica una de les principals obsessions de les autoritats municipals és assegurar l'avituellament de la vila, particularment en anys de males collites i carestia com són els anys setanta del Tres-cents. En aquests moments assegurar l'avituellament a un preu raonable esdevé uns dels principals motius d'atenció a les sessions del consell municipal. Els jurats busquen fons per poder comprar blats en terres llunyanes, extremen les mesures per evitar que els cereals no isquen de la vila i terme de Castelló, fins i tot arriben a tancar les portes de la muralla per la nit. El consell municipal obliga a fer recompte de tot el cereal existent, obligant tots els veïns a manifestar les quantitats que tenen emmagatzemades i reservant-se el dret de prendre-les (pagant el preu estipulat i deixant en cada casa la provisió necessària) per tal d'alimentar un graner municipal que puga fer petits préstecs als veïns, per al consum o per a la sembra.

Amb la mateixa intenció d'assegurar un aprovisionament suficient de la vila i evitar l'escalada de preus, trobem també diverses mesures sobre la comercialització dels productes alimentaris, fixant preus màxims de venda per a flequeres, carnisers o pescadors.

La fiscalitat i la gestió econòmica conformen un altre capítol important entre els temes tractats a les sessions del consell municipal. Per desenvolupar tota la seua acció política la vila necessita disposar d'ingressos, i justament les decisions sobre el repartiment de la càrrega fiscal entre els veïns constitueix un dels elements que major disputa provoca en la vila, sobretot en un context d'endeutament públic com el que comença a produir-se a partir del tercer quart del segle XIV. La decisió última sobre els impostos municipals, sobre quins aplicar i en quina quantia, és competència exclusiva del consell municipal. Allí decideixen la taxa de la peita (impost directe sobre el patrimoni) i com i quan es fa la col·lecta. Igualment resolen els dubtes, decideixen qui ha de pagar i com, i ordenen reclamar els deutes. L'altra gran font d'ingressos de la caixa municipal eren les imposicions o cises (impostos indirectes sobre el consum), que també apareixen recollides a les actes, si bé amb menor freqüència que la peita. S'esmenten els capítols de les imposicions i es dóna llicència als jurats per adaptar-los, però no els trobem anotats per escrit als llibres que hem transcrit en aquest volum. Igualment es nomenen cada any alguns prohoms encarregats d'administrar les imposicions, així com també altres per a revisar els comptes.

Un altre tema que apareix de manera reiterada és l'estat financer del municipi. Les crisis de subsistència i les creixents peticions de la corona estan forçant un greu endeutament municipal que obliga a recórrer a la compra de censals, el que en termes actuals anomenaríem deute públic. Aquestes operacions només poden fer-se amb l'autorització expressa del consell, que és l'òrgan que té l'última paraula en tot allò referent als comptes públics i a l'endeutament de la vila, siga en préstecs de diners a curt termini o en carregaments de censals. S'hi poden trobar també els diversos programes de *quitació* del deute empresos pel consell, orientats a tractar d'eixugar un passiu que comença a amenaçar la viabilitat econòmica del municipi. El problema és que aquests programes exigien un increment dràstic de la pressió fiscal, i per això resultaven molt difícils de mantenir en el temps en un context de dificultats econòmiques creixents.

També la gestió econòmica del municipi era fortament controlada pel consell municipal, que havia de lliurar el corresponent albarà al jurat clavari encarregat de fer els pagaments. En la vila de Castelló un dels quatre jurats era habilitat cada any com a síndic i clavari, és a dir, se li donava la responsabilitat d'administrar els diners de la vila: rebia les quantitats procedents dels impostos municipals o dels carregaments censals, i amb elles havia de satisfer els pagaments als quals la vila estava obligada. Al final de la seua administració (o en moments intermitjos si era requerit pel consell) havia de retre compte de la seua administració, i aquests comptes havien de ser aprovats per uns *jutges comptadors* designats pel consell, que constituïen una mena de tribunal de comptes. Al llarg del segle XIV, com hem dit abans, el consell municipal va guanyant poder en detriment de la capacitat d'actuació autònoma dels jurats, sotmetent-los cada cop més a les directrius que marca aquest òrgan col·lectiu. Açò mateix s'esdevé també amb el funcionament de la maquinària econòmica. El jurat clavari no pot fer cap pagament sense autorització del consell. És cert que les quantitats menors o aquelles que són habituals i necessàries no passen moltes vegades pel consell, i que altres ho fan amb posterioritat a l'acte del pagament. Però queda clar que cada pagament del clavari ha d'anar acompanyat del corresponent albarà atorgat pel consell, que és el requisit perquè en el moment de revisió dels comptes siga pres com a vàlid. Per tant, entre els acords del consell un capítol important ve conformat per aquestes ordres de pagament (*albarans*), que ens permeten documentar de manera molt completa tota l'activitat econòmica de la institució municipal. Per exemple el pagament de salaris, no només als oficials municipals (justícia, jurats, mostassaf, saig, sequier, guardians de les séquies o del terme...), sinó també a altres professionals que exerceixen a càrrec de la universitat, com ara metges, mestres de l'escola de gramàtica, predicadors o joglars que fan música per a les festes. I també retribucions per dietes i missatgeries, pensions censals, despeses per obres diverses i, en definitiva, tota mena de pagaments realitzats als proveïdors de la vila.

És gràcies a aquestes referències de tipus econòmic que disposem de notícies sobre l'ensenyament, la sanitat, el funcionament de l'hospital o les festes.

Però també sobre les despeses fetes en diverses obres públiques. De fet, totes les qüestions relacionades amb l'edificació i l'urbanisme constitueixen una competència característicament municipal, i així ho trobem reflectit als acords dels nostres llibres. Podem documentar-hi els treballs de fortificació de les muralles, obres en l'església, neteja de séquies i camins, obres en aljubs, escorredors, etc. I també les tasques de manteniment de les infraestructures públiques: camins, abeuradors, assut i en general infraestructura hidràulica per al regadiu. Els pous, per exemple, són arrendats cada any amb una regulació molt precisa del que s'ha de fer i de totes les tasques de manteniment necessàries.

Un altre tema recurrent a les actes del consell són els conflictes i plets que afecten la *universitat*. Alguns són amb els pobles veïns (Borriol, Almassora, Benicàssim...) per l'aprofitament dels recursos, siguen forestals o hídrics. En altres casos amb localitats més apartades com Eslida o el castell de Villamalefa. Però entre tots els conflictes destaquen els mantinguts amb la comunitat de Terol per qüestions ramaderes referents a la transhumància establida entre ambdues zones, ja que de vegades les franquícies no eren respectades i els veïns patien marques i multes en els seus bestiaris. En altres ocasions els conflictes els manté la vila amb altres institucions com la cort del governador o l'Església, o també amb veïns particulars per raons diverses. No és altra cosa que la conflictivitat quotidiana que troba també reflex en les pàgines dels llibres d'actes. També s'hi registren els aveïnaments, la política d'atracció de determinats artesans especialitzats, reglamentacions sobre el regadiu, sobre el conreu de l'arròs, sobre el joc, sobre la fira, sobre el bordell... En definitiva, com hem dit, tota la vida municipal, rica i variada, discorre a través de les pàgines dels llibres de consells.

EL LLIBRE DE CONSELLS DE 1374-1375

El primer dels llibres conservats correspon a l'administració dels jurats de 1374-1375. Es tracta d'un llibre de 310 × 220 mm relligat amb un pergamí que li fa de coberta, en el vers del qual s'han anotat els noms dels consellers. El llibre està cosit amb tires de pergamí, i en general presenta un bon estat de conservació, malgrat algunes taques d'humitat i trossos trencats als marges.

Presenta una foliació moderna a llapis al marge superior dret. Està conformat per dos quaderns de 26 i 24 fulles: del primer manquen els quatre primers folis i del segon l'últim. Això conforma un total de 95 folis, dels quals només està escrit fins al foli 81 vers, i la resta del llibre en blanc.

Tant l'anàlisi codicològica com l'estudi del contingut del llibre demostren que manquen les primeres pàgines del llibre, les corresponents a la primera sessió d'aquest exercici, que s'hauria celebrat dilluns 22 de maig de 1374. Dels quatre fulls desapareguts n'hem conservat dos, doblgats i solts a l'interior del llibre, sense data, però que amb tota seguretat pertanyien a l'acta d'aquesta primera reunió del consell perduda.

Com hem explicat abans, en la vila de Castelló el costum i les ordenances marquen que la primera reunió del consell de la nova administració s'ha de celebrar sempre el dilluns següent al diumenge de Pentecosta, sessió en la qual s'ha de començar per elegir un escrivà dels jurats, i designar com a síndic i clavari un dels quatre jurats. Així veiem que s'esdevé en tots els llibres transcrits en aquest volum, amb l'excepció del de 1374-1375. Aquest comença al foli 1 recte amb la sessió celebrada pel consell municipal de Castelló dimarts 30 de maig de 1374, que amb tota seguretat no seria la primera. Simplement, quan es va fer la foliació del llibre els primers fulls ja s'havien esqueixat del volum.

En 1374 eixa primera sessió s'hauria d'haver celebrat dilluns 22 de maig, però no la conservem. Això sí, dins el llibre s'han conservat dos fulls solts doblegats, sense foliar i sense data però de la mà del mateix notari, en els quals apareixen registrats diversos acords del consell de Castelló. Pel contingut dels acords és evident que han de pertànyer a una sessió anterior a la primera que conservem completa i datada (la del 30 de maig de 1374), i que gairebé amb total seguretat serien els dos darrers fulls de la del 22 de maig que acabem d'esmentar.¹⁵ Per això hem transcrit aquests dos fulls solts a l'inici del llibre, abans del foli 1r. L'acta d'aquesta primera sessió no està completa, falten els primers fulls (suposem que els primers dos fulls) on apareixeria la convocatòria i participants i alguns temes tractats. Per la resta, el llibre sembla complet, fins concloure amb la darrera sessió celebrada per aquesta administració, la del 9 de juny de 1375, vespra de Quinquagèsima, en què es procedeix a fer l'elecció dels jurats per al següent exercici.

A banda d'aquests dos fulls esqueixats del volum, a l'interior del llibre també apareixen altres quatre fulls solts amb comptes o altres documents que es van presentar en alguna sessió del consell. Nosaltres els hem transcrit al final del llibre, però indiquem en nota a quina reunió del consell fan referència.¹⁶

¶¹⁵ En la sessió del 30 de maig de 1374 el notari de Castelló Mateu Caro informa de les gestions realitzades en relació a dos afers que li havien estat encomanats justament en aquests fulls solts (solicitar l'alliberament de dos veïns de Castelló que s'havien emportat en una galiota a València, i entendre en unes penyores de bestiar que havien patit uns veïns de Castelló en terme de Culla). Açò ens confirmaria que són poc anteriors al 30 de maig, quasi amb tota seguretat de la sessió inaugural de la nova administració el 22 de maig. ¶¹⁶ Són els següents: en primer lloc un fullet solt amb els comptes presentats per Pere Esteve, fuster, de les obres fetes per a la vila en la reparació de l'assut. Es tracta del compte presentat en la sessió del consell de 30 de maig de 1374 perquè el consell lliurés el corresponent albarà de pagament. El segon

és un altre fullet amb el compte presentat per Joan Tauhenga, notari, de diverses quantitats que li deu la vila per diferents serveis prestats (redactar cartes i administrar el pou de Santa Maria). És també una minuta, en aquest cas presentada en la sessió del consell de 28 de febrer de 1375 per obtenir el corresponent albarà del consell manant al clavari fer el pagament. En tercer lloc un compte més llarg, en format foli, presentat pel notari Mateu Caro, que detalla les despeses que ha realitzat en l'intent de comprar forment en Aliaga per abastir la vila, així com altres desplaçaments a Morella i València. És el detall per menut del compte presentat al consell el 16 de desembre de 1374 per obtenir l'albarà de pagament. I finalment un fullet solt on es copia la manera de procedir per fer el compte en la qüestió entre la vila i la família dels

En total, el llibre de 1374-1375 recull les actes de quaranta-tres sessions del consell, comptant aquesta primera que conservem incompleta. Es tracta d'un any molt complicat per la greu crisi de subsistències que es produeix. Per als jurats de Castelló constitueix un any particularment difícil, ja que conflueixen diversos factors ben característics de les dificultats del segle XIV. En primer lloc una greu crisi frumentària: la collita de 1374 ha estat pèssima per diverses adversitats climàtiques,¹⁷ generant-se un forta escassetat de tota mena de queviures, particularment cereals, que té un clar reflex al llibre. D'altra banda, en abril de 1375 arriba també una nova onada de la pesta negra, i a això cal sumar encara les immoderades exigències de la monarquia, en el cas de Castelló representada per l'infant Joan, duc de Girona i futur Joan I, que ostenta els drets econòmics sobre les rendes de Castelló com a lloctinent general de son pare, el rei Pere el Cerimoniós. Per acabar-ho d'adobar, en aquesta conjuntura difícil, d'escassetat, carestia i endeutament, esclaten conflictes greus entre diverses faccions de l'elit política local.

Entre els llibres que hem transcrit no és l'any en què se celebren més reunions del consell (en 1378-1379 se'n fan quaranta-cinc), però sí que és el llibre més extens per la gran quantitat de problemes als quals s'ha de fer front. En aquest sentit no és una anyada típica. El 25 de novembre de 1374, quan han acomplit mig any del seu mandat, els jurats demanen al consell un increment de salari en atenció al gran treball que tenen, «molt més (...) que altres jurats dels temps passats».¹⁸

Sabem que entre 1374 i 1377 es produeix una gravíssima crisi frumentària d'abast general, amb quatre collites dolentes consecutives. Els pitjors moments es produeixen entre 1374 i 1375, amb una escalada de preus i una escassetat de grans que obliga la vila a endeutar-se i a assajar solucions d'emergència. Justament l'aprovisionament de blat constitueix la principal preocupació de les autoritats municipals en aquest exercici, i obliga el consell a prendre diverses iniciatives.

Ja en maig de 1374 es fa evident que la collita de cereals d'eixe any va a resultar catastròfica, de manera que el consell encomana als jurats comprar blat allà on n'hi puguen trobar. Així, entre agost i setembre de 1374 els jurats i altres prohoms de la vila són comissionats per desplaçar-se a diversos llocs (Morella, Aliaga, Calataiud, l'Urgell, Tortosa, l'Ampolla...) a la recerca de cereals per aprovisionar la vila. Sovint tenen dificultats per traure el cereal comprat, ja que aquest any l'escassetat és generalitzada i per tot arreu es posen obstacles a la lliure circulació dels blats. Els jurats també entren en contacte amb diversos mercaders per obtenir cereals, prometent-los ajudes per a la seua importació. L'objectiu és poder abas-

---

Miró. El seu contingut es correspon amb la cèdula presentada al consell del dia 6 de gener de 1375, atribuïda a Perpinyà Blan, tresorer del duc de Girona. ¶¹⁷ En maig de 1374 es fa referència a la «gran carestia et fretura que és en la dita vila per la fort anyada que és de present, en tant com los

blats del terme, axí per secada com per neu (...) sien molt fallats». ¶¹⁸ «Emperò, suplicaren los dits jurats que plagués al dit consell, esguardant los lurs treballs et lo temps present que és de gran carestia et an molt més que fer que altres jurats dels temps passats, que al dit salari los fos enadit.»

tir un graner municipal que faça petits préstecs als veïns o els el vengui a un preu subvencionat. Una bona mostra d'aquesta política la trobem en l'acord de 28 de setembre de 1374, quan el consell articula un sistema pel qual els veïns de la vila podran rebre forment i ordi per a sembrar de cara a la nova collita, acceptant que a canvi paguen en figures seques, les quals després la vila intentaria comercialitzar per comprar més gra.

L'any següent, en abril de 1375, quan es pren consciència que la nova collita serà igualment dolenta, el consell autoritza a endeutar-se fins a quantitat de 40.000 sous per comprar blats per als veïns de la vila. El consell intenta també posar fre a la carestia, fixant uns preus màxims per a la venda i impedit l'especulació, però són mesures condemnades al fracàs. Tampoc no sembla que acabi d'obtenir resultats la política de prohibir l'eixida de vitualles i queviures del terme de Castelló. Són múltiples les vies per al frau, i finalment els jurats han d'ordenar que es tanquen les portes de les muralles per la nit per evitar qualsevol eixida de queviures.¹⁹

El consell arriba a facultar els jurats per poder entrar en les cases dels veïns per reconèixer els seus graners i fer recompte de totes les existències bladeres. El grau d'intervencionisme de les autoritats municipals és notable. S'arroga la facultat de poder prendre tot allò necessari per a l'abastiment de la vila, deixant a cada casa la part necessària per al seu consum i pagant la resta al preu que fixa el consell. El 25 d'octubre de 1374 comencen les protestes dels que consideren que el preu rebut està molt per sota del preu de mercat. El 14 de novembre, el consell mana que dos homes de cada parròquia inspeccionen totes les existències de blat de la vila.²⁰ Fins i tot el control s'estén als cereals inferiors: els jurats i justícia aniran a les cases on saben que algunes persones tenen «arroços, paniços et daces ultra lur provisió», on prendran tot allò necessari per a l'abastiment de la vila, «lexan a aquelles lur provisió et pagant-los ço que de aquelles pendrie».

La situació es manté durant tot l'hivern. En febrer de 1375 es fa una ordenació sobre blats que manté el control municipal de tot el cereal existent en Castelló. Els jurats, juntament amb dotze prohoms, dos de cada parròquia, han de recórrer la vila per reconèixer els blats que té cadascú. I deixant la provisió necessària per a cada casa, que la resta ho prenguen per a vendre a les gents que ho necessiten.²¹

¶¹⁹ «Ítem fon proposat en lo dit consell, que com fos gran suspició als jurats que alguns amagadament hic traguessen victualles, et fos gran profit tancar les portes de la dita vila per squivar la dita suspició et dan, per ço, que'l consell que y acordàs. Lo consell acordà que les portes de la vila, per custòdia de les victualles, fossen totes nits tancades» (acord de 25 d'octubre de 1374). ¶²⁰ «...fon acordat per lo dit consell que dos hòmens fossen elets de cascuna parròchia, los quals diligentment cercassen per cascuna parròchia quant blat hi haurie, et feta la dita

cerca de aquells dits blats, per scrit (...) fessen relació al dit consell dels blats que atrobat haurien».

¶²¹ «Ítem, lo dit consell ordenà que'ls jurats ab los .XII. pròmens, .II. de cada parròquia, anassen per la vila et que regoneguessen los blats que cascuns tenen, et que sien scrits. Et levada la provisió de aquells et de lurs companyes, lo sobrepús que'l traguessen, et que fos bé a aquells assegurat, et que fos feta botiga et aquells sien venuts a les gens. Et axí com los diners exiran, que sie feta paga a aquells qui'ls auran preses.» (acord de 24 de febrer de 1375).

El consell és conscient que dins els murs de la vila de Castelló s'ha refugiat molta gent per aconseguir provisió de blats, incloent-hi molts que no són veïns. El 25 d'octubre de 1374 ordena fer recompte de tots els que estan vivint en les cases de la vila, per girar una exacció extraordinària que afecte també aquestes persones no veïnes i les obligue a contribuir en les despeses comunes, orientades fonamentalment a la compra de cereals.

En definitiva, la lectura de les actes de consell de l'exercici 1374-1375 constitueix un bon exemple per analitzar com funcionava una vila en un any d'escassetat, fam i carestia. S'hi veu la política municipal obsessionada a assegurar l'abastiment per evitar la despoblació del lloc: compres massives, endeutament a càrrec de l'erari municipal per garantir l'avituallament, prohibició d'exportacions, portes tancades, control exhaustiu de tot el cereal existent en la vila i terme...

La crisi de subsistència que acabem de descriure ve acompanyada d'una epidèmia de pesta negra en la primavera de 1375 (la que al dietari del capellà d'Alfons el Magnànim s'anomena la tercera mortaldat).²² Sabem que està activa el 10 d'abril, quan el vicari demana algun pagament pels treballs que està sostenint en el soterrament dels morts i el consell li ho denega. També els compradors de les imposicions es queixen per les pèrdues que estan patint com a conseqüència d'aquestes mortaldats (sessions del 10 d'abril i 9 de juny).

Un altre tema que ocupa sovint l'atenció del consell municipal en 1374-1375 són les peticions extraordinàries realitzades pel duc de Girona, l'infant Joan, fill de Pere el Cerimoniós i futur Joan I. Ja en 1368 l'infant havia rebut la senyoria sobre la vila, si bé va ser una concessió curta que el mateix any fou revocada.²³ No obstant, això, com a lloctinent general del rei, continuava essent el destinatari de les rendes reials generades per la batlia de Castelló. Doncs bé, a l'escassetat i males collites, a la necessitat de la vila d'endeutar-se per poder comprar cereals, a totes aquestes dificultats s'uneixen les exigències del primogènit del rei. Necessitat de diners i incapaç d'obtenir els recursos que calien, l'infant pressiona el consell perquè aquest s'endeute en lloc seu, carregant-se censals el capital dels quals anirà a les mans del duc de Girona. S'inicia així una política d'empenyorament de les rendes reials a favor de la vila de Castelló (com a garantia de les quantitats prestades) que òbviament no agradava al consell, desconfiat de figurar com a creditor d'una persona de la família reial que, d'altra banda, no deixa de pressionar amb peticions de subsidis extraordinaris.²⁴

¶ ²² *Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim (selecció)*, edició a cura de V. Escartí, València, IVEI, 1988, p. 40. ¶ ²³ J. SÁNCHEZ ADELL, *Castellón de la Plana en la Baja Edad Media*, Castelló, Sociedad Castellonense de Cultura, 1982, p. 34.

¶ ²⁴ Sobre les peticions de l'infant vegeu Luis REVIST CORZO, «La villa de Castellón y los apuros económicos del Duque de Girona», dins *III Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, València, 1923, pp. 519-539.

L'endeutament de la hisenda municipal provoca també tensions entre els diversos elements de les famílies dominants. La vila estava recaptant peites per a poder redimir el deute censal, però aquest any ha de quedar en suspès el contracte que estava en vigor per la incapacitat de la gent per fer front a uns impostos tan elevats. Açò provocarà un enfrontament molt dur entre el grup que controla el govern municipal en 1374-1375 i la família dels Miró i els seus aliats, que eren els encarregats de recaptar aquestes peites que ara han quedat en suspès (i també de quitar els censals de la universitat). Els primers acusen els segons d'haver malversat fons públics i els reclamen el retorn d'elevades sumes de diners. El cap de la facció dels Miró, però, era Domingo Miró, lloctinent de governador en Castelló i molt ben relacionat amb l'infant Joan. D'aquesta manera el conflicte supera l'estadi d'un simple enfrontament entre faccions de l'elit política i social, i es converteix en un conflicte entre institucions que enfronta el consell municipal de Castelló contra el lloctinent de governador dellà lo riu d'Uixó. Aquest conflicte, si bé amb menor intensitat, continuarà present en anys successius i deixarà petjada en llibres posteriors.

EL LLIBRE DE CONSELLS DE 1378-1379

És un llibre de 310 × 210 mm, enquadernat amb un pergamí escrit reutilitzat i cosit amb tires de pergamí. Consta de 56 fulls, amb una foliació moderna a llapis al marge superior dret. Està compostat per dos quaderns de 17 i 11 fulls.

S'hi conserven les actes de totes les sessions del consell celebrades en aquest exercici, des de la primera sessió efectuada dilluns 7 de juny de 1378, l'endemà de la festa de Pasqua Granada, fins a la vespra de la dita festa de l'any següent, dissabte 28 de maig de 1379, sessió en la qual té lloc l'elecció dels jurats per a l'any següent.

En total se celebren 45 reunions del consell. Amb una mitjana de quasi quatre sessions per mes és l'exercici en què més reunions del consell municipal es produeixen. Com sempre, la seua distribució al llarg de l'any no és regular, sinó que depèn de la urgència dels temes que s'han de tractar. Així, en alguns mesos com al juliol i setembre de 1378 arriben a celebrar-se sis reunions del consell en cada mes, mentre que en març de 1379, per exemple, només se'n celebren dues juntes en tot el mes.

Aquesta abundància de sessions del consell a partir de l'estiu de 1378 va molt lligada a un dels temes que més centren l'atenció de les autoritats municipals durant aquest exercici: la petició de subsidis extraordinaris per part del rei Pere el Cerimoniós per finançar l'expedició naval que vol organitzar a Sardenya i Sicília. La vila tracta de resistir-se a aquesta petició, primer argumentant els privilegis que l'enfranquien, les moltes subvencions que ja ha atorgat a la corona i la seua pertinença al duc de Girona. I quan comprèn que per aquesta via no ho aconseguirà, intenta que la quantitat exigida siga la més baixa possible, allargant les negocia-

cions i posant tota mena d'entrebancs a l'infant Martí, encarregat de recaptar aquest subsidi... fins que esgoten la seua paciència i aquest fixa unilateralment la quantia exigida i ordena fer execució contra els béns de la vila, la qual cosa obliga a noves negociacions a tres bandes per evitar l'execució i obtenir una rebaixa de la quantitat exigida. Tot plegat, una qüestió que s'estén al llarg del llibre per diverses sessions, que ens permet resseguir les diferents fases del procés de negociació fiscal que acompanya aquestes peticions extraordinàries de subsidis, amb moments de bastant tensió, però sempre dins d'una lògica de negociacions perfectament coneguda per les dues parts.

En aquest exercici també podem comprovar els problemes crònics de tresoreria, amb un nivell molt greu d'endeutament de les finances municipals que obliga a encetar polítiques adreçades a redimir els censals carregats sobre la vila.

També hi trobem encara alguns dels temes que ja havíem vist al llibre de 1374-1375, com ara la qüestió amb la família dels Miró per la recaptació de peïtes i els comptes del *quitament* de la vila, i també les relacions amb l'infant Joan, les rendes del qual estan empenyorades a favor de la vila per respondre dels censals que Castelló s'ha carregat en benefici de l'infant. En 1378 el comprador de les rendes reials és el ciutadà de València Guillem Andreu, que també ha comprat les impositcions de Castelló, i que manté un important contenciós amb la vila perquè demana una rebaixa dels preus de venda pactats, al·legant que aquestes compres li van a suposar unes importants pèrdues econòmiques. El conflicte s'allargarà en el temps, de manera que uns anys després, el 22 de desembre de 1382, trobarem en les actes municipals que Guillem Andreu es troba tancat a la presó per aquesta raó.

EL LLIBRE DE CONSELLS DE 1380-1381

És un llibre de 310 × 210 mm, que consta de 45 fulls, amb foliació moderna a llapis en el marge superior dret com tots els anteriors. Per a l'enquadernació del llibre s'ha fet servir un pergami reutilitzat, bastant trencat, i del qual ha desaparegut la data. Per l'estil i contingut sembla bastant proper al moment de redacció del llibre: és la venda d'una casa a Martín Peris, teixidor veí de Castelló. El llibre està conformat per un sol quadern de 23 fulls, al qual li manca un foli que és justament l'últim.

La relació de sessions sembla completa. Comença amb la reunió celebrada dilluns 14 de maig de 1380 (l'endemà de la festa de Quinquagèsima en què prenen possessió els nous jurats), i acaba amb la sessió realitzada dissabte 1 de juny de 1381. Aquesta última sessió, però, està incompleta, ja que falta l'elecció dels nous jurats que havia de realitzar-se eixe dia. De fet, el darrer full conservat (el foli 45) ja està solt, i amb tota seguretat se n'ha perdut, almenys, un altre, ja que el quadern únic que conforma aquest llibre tenia 23 fulls, que faria 46 folis.

Índex

<i>Introducció</i>	7
Els llibres de consells de la Vila de Castelló	8
Un ampli ventall de temes	13
El llibre de Consells de 1374-1375	18
El llibre de Consells de 1378-1379	23
El llibre de Consells de 1380-1381	24
El llibre de Consells de 1382-1383	26
Criteris de transcripció	29
ELS LLIBRES DE CONSELLS DE LA VILA DE CASTELLÓ	
LIBRE DE CONSELLS 1374-1375	31
LIBRE DE CONSELLS 1378-1379	129
LIBRE DE CONSELLS 1380-1381	199
LIBRE DE CONSELLS 1382-1383	251
<i>Índex antroponímic</i>	325
<i>Índex toponímic</i>	341
<i>Índex temàtic</i>	345

*f*onts històriques valencianeS
66.

Ajuntament
de Castelló

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA